

Η εργασία μετά την πανδημία

Πόσο και πώς θα εργαζόμαστε στην περίοδο μετά την πανδημία; Το ζήτημα είναι ίσως η σημαντικότερη πτυχή του πώς θα εξελιχθούν οι οικονομίες μεσοπρόθεσμα αλλά έχει βέβαια και κρίσιμες κοινωνικές προεκτάσεις. Πριν από την έκρηξη της πανδημίας, και αφού με τον έναν ή τον άλλον τρόπο οι επιπτώσεις της προηγούμενης κρίσης είχαν

ΓΝΩΜΗ

ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΒΕΤΤΑ

τεθεί υπό έλεγχο, η ανεργία κυμαίνονταν γενικά χαμηλά στο μεγάλο μέρος των οικονομιών, σίγουρα στις μεγάλες οικονομίες της Δύσης. Οι αμοιβές είχαν μικρή αλλά θετική τάση πραγματικής ανόδου, και το παγκόσμιο εμπόριο συνέβαλε στην κατανομή θέσεων εργασίας, όλο και ανώτερης αξίας, στην Ασία και αλλού.

Παράλληλα, ισχυρές τάσεις προστατευτισμού και περιορισμού της μετανάστευσης έλαβαν πολιτική έκφραση, όπως στις ΗΠΑ και κατά το Brexit. Η τεχνολογική πρόοδος, κυρίως οι αναμενόμενες εφαρμογές της τεχνητής νοημοσύνης, δημιουργούσε προϋποθέσεις κρίσιμων ανακατατάξεων, αλλά αυτό φαινόταν μελλοντικό παρά άμεσο. Ενώ αυτή η πρόοδος είναι ικανή να μειώσει τις ώρες της εργασίας και να αυξήσει το ποιοτικό της περιεχόμενο, το πώς αυτό θα γίνει στην πράξη περιπλέκεται από τους όρους του παγκόσμιου καταμερισμού εργασίας και την κατανομή πλούτου ανάμεσα στις γενεές.

Η πανδημία έφερε τουλάχιστον τρεις νέες διαστάσεις. Η γεωγραφική απόσταση και οι μετακινήσεις απέκτησαν υψηλό κόστος, ενώ οι ψηφιακές τεχνολογίες στις επικοινωνίες αναπτύχθηκαν γρήγορα. Κρατικές πολιτικές, με ρυθμιστικές παρεμβάσεις και επιδοτήσεις, έγιναν κεντρικής σημασίας. Οι περιορισμοί και έντονες διαταραχές σε εργασία, εκπαίδευση και κοινωνική ζωή αύξησαν την αβεβαιότητα και έδωσαν την ευκαιρία για αξιολόγηση στερεοτύπων και συμπεριφορών που θεωρούνταν δεδομένες.

Τα παραπάνω συνθέτουν ένα πεδίο όπου οι εργασιακές σχέσεις θα έχουν μεγάλη ποικιλία στη μορφή τους και υψηλή μεταβλητότητα. Η συνήθισμένη μισθωτή εργασία, με ομοιομορφία και σταθερότητα στο ωράριο και τις άλλες πλευρές της, αμφισβητείται. Τα σημάδια από τις ΗΠΑ, μια οικονομία που βγαίνει από την κρίση νωρίτερα και με μεγαλύτερο δυναμισμό από τις περισσότερες άλλες, είναι πολύ ενδιαφέροντα. Καταγράφεται αρνητική τάση στο εργατικό δυναμικό και απροθυμία σημαντικού μέρους

των εργαζομένων να συνεχίσουν με τους όρους που είχαν πριν από την πανδημία. Σε ορισμένους κλάδους και αγορές, η αναντιστοίχια ζήτησης και προσφοράς εργασίας διευρύνεται – σε μερικές περιπτώσεις οδηγεί σε αύξηση αμοιβών, άλλοτε το κενό δεν μπορεί να καλυφθεί. Αλλού αυτό μπορεί να οφείλεται στην εξάρτηση από επιδοματικές πολιτικές και την απροθυμία επιστροφής σε θέσεις εργασίας χαμηλής αξίας. Αλλού, στις νέες ευκαιρίες που προσφέρονται για εκπαίδευση, εργασία ή επιχειρηματικότητα από απόσταση και με χρήση ψηφιακών τεχνολογιών. Δεν υπάρχει, επίσης, αμφιβολία πως η πανδημία οδύγησε σε προσωπικές και κοινωνικές αναζητήσεις και αλλαγές σε προτεραιότητες. Απλώς και μόνο η συνειδητοποίηση πως οι συνθήκες υγείας και προσωπικές ελευθερίες δεν είναι τόσο αυτονόητες, και πως το μέλλον μπορεί να κρύβει κινδύνους και εκπλήξεις, είναι ισχυρή δύναμη και μπορεί να αλλάξει τη συμπεριφορά σημαντικού μέρους του πληθυσμού.

Στη χώρα μας, η αρχική εικόνα είναι διαφοροποιημένη από τις περισσότερες αναπτυγμένες οικονομίες. Μικρό ποσοστό συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό και πριν από την πανδημία, κυρίως από τις γυναίκες, και υψηλή ανεργία, ιδίως μακροχρόνια. Πολύ μεγαλύτερο ποσοστό εξαιρετικά μικρών, κυρίως οικογενειακών, επιχειρήσεων και αυτοαπασχολούμενων. Μεγαλύτερο μέρος της οικονομίας στην άτυπη, ανεπίσημη, πλευρά της. Με κάποια έννοια, ένας μεγαλύτερος βαθμός ευελιξίας στις ώρες και συνθήκες εργασίας επιτυγχάνεται έτσι στην πράξη.

Ωστόσο, ταυτόχρονα, υπάρχει χαμηλή κινητικότητα ανάμεσα σε κλάδους και θέσεις εργασίας, ασθενής διασύνδεση με νέες τεχνολογίες και ισχυρότερος ρόλος του δημόσιου τομέα. Εκπαιδευτικό σύστημα που παραμένει προσανατολισμένο σε τυπικές διαδικασίες και δεν προετοιμάζει νέους ανθρώπους για διαδρομή σε έναν ευμετάβλητο κόσμο. Αυτά τα χαρακτηριστικά είναι επιβαρυντικά για τους εργαζομένους αλλά και τις επιχειρήσεις, καθώς η οικονομία θα επιχειρεί να αναπτυχθεί μετά την πανδημία. Το πώς τελικά θα εξελιχθεί όλο το πεδίο της εργασίας, και οι στενά σχετιζόμενοι τομείς της εκπαίδευσης και της ασφάλισης στα επόμενα χρόνια, θα εξαρτηθεί από την ταχύτητα των τεχνολογικών εξελίξεων αλλά κυρίως από τις προτεραιότητες πολιτικές.

Ο Νίκος Βέττας είναι καθηγητής του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών, γενικός διευθυντής στο Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE)